

3. februar 2003

Brev af 31/1-03 til medlemmerne af Nordisk Råd fra NOAH - Friends of the Earth Denmark, Det Økologiske Råd, Folkkampanjen mot Kärn-kraft/Kärnvapen og Barsebäcksoffensiv vedrørende anbefalingen af et ESS-projekt i Ørestadsregionen

Nordisk Råds danske delegation er af repræsentanter for ESS SCANDINAVIA blevet bedt om at støtte Ørestadsregionens værtsskab til ESS-projektet. I et udkast til et "Forslag til rekommandation om støtte til etablering af europæisk forskningsinstitut i Norden" (Jr. Nr. 236) foreslås det, at "Nordisk Råd rekommanderer de nordiske landes regeringer og Nordisk Ministerråd at virke målrettet for etablering af forsknings- og udviklingsinstitutionen European Spallation Source (ESS) ved Lund". I den anledning ønsker vi at påpege, at ikke blot medlemmerne af Nordisk Råd, men også på lidt længere sigt medlemmerne af det danske Folketing og den svenske Riksdag kan risikere at stå med en sag, der er mere prekær, end nogen havde forestillet sig.

I betragtning af ESS-projektets mulige betydning for Ørestadsregionens udvikling - neutronsprengningsanlægget forventes at blive det største i verden - og den ensidighed, hvormed ESS SCANDINAVIA og ESS COUNCIL har markedsført projektet, ønsker vi at gøre medlemmerne af Nordisk Råd opmærksomme på følgende kendsgerninger:

1. ESS-projektet har på intet tidspunkt været underkastet demokratisk kontrol, endsi-
ge en dybtgående, uafhængig evaluering. Projektet forventes hovedsageligt at skulle blive finansieret af EU-midler, kanaliseret over Det Fælles Forskningscenters budgetter og ved en såkaldt "joint undertaking". Et forum bestående af topembedsmænd fra hvert af medlemslandene ("The European Strategy Forum on Research Infrastructures" = ESFRI), der skal konsulteres i spørgsmål om investeringer i store forskningsprojekter, har nedsat en studiegruppe på seks personer, der har analyseret ESS-projektet. I studiegruppen sidder bl.a. den tidligere formand for ESS konsortiet, Jørgen Kjems, den nuværende formand for ESS COUNCIL, Peter Tindemans, og Gunnar Törnquist fra Lunds Universitet, som er med i ESS SCANDINAVIA.

2. ESS-projektet bliver markedsført som om det kun drejede sig om grundforskning, men det kan også bruges til målrettet forskning i atomkraft. I en tid, hvor flere og flere kernekraftreaktorer lægges ned, fordi de ikke er økonomisk rentable, anses forskning i separation og transmutation af atomaffald af atomkraftforskere for at udgøre "atomkraftens fremtid", men denne forskning giver kun mening i lande, der ønsker at satse stort på kernekraftenergien. Separation er oparbejdning af atomaffald. Transmutation er forandring af spaltbare isotoper og langlivede fissionsprodukter gennem neutronbestråling med det formål at formindske og forkorte atomaffaldets giftighed. D. 27/11-02 offentliggjorde WISE-Paris (= "World Information Service on Energy" - www.wise-paris.org) et memorandum om sammenhængen mellem ESS og forskning i separation og transmutation - The European Spallation Source Project and Nuclear

Waste Transmutation. I memoet konkluderede man, at "en foreløbig analyse af ESS-projektets historie og formål viser at eksperimenter med transmutation af atomaffald tydeligvis har været en strategisk og logisk orientering i projektet i løbet af dets udvikling. En redefinering af projektet i 2001 betyder at transmutation ikke længere er nævnt. Ikke desto mindre er eksperimenter med transmutation i den fremtidige tilpasning mulige uden større tekniske udfordringer eller økonomiske forhindringer (i forhold til de samlede omkostninger). Mens den foreløbige analyse ikke tillader en endelig bedømmelse, efterlader den reorientering af projektet, der fandt sted i 2001, det indtryk, at den ikke bestod af andet end et taktisk udspil af ESS-council for at undgå et særdeles kontroversielt emne (transmutation af atomaffald) og forøge offentlighedens støtte til projektet uden at give afkald på fremtidige valgmuligheder (s. 13)". I denne sammenhæng er det væsentligt at notere sig, at det kritiske punkt i den ovennævnte proces er separationen. De eksisterende oparbejdningsanlæg i Sellafield i England og i La Hague i Frankrig er de største enkelte kilder til menneskabt radioaktivitet og bidrager til mere end 80% af den radio-aktive bestråling, befolkningen i Europa udsættes for fra kernekraftindustriens side. Ikke desto mindre er det politiske klima i Sverige ikke ugunstigt for denne mulighed. D. 28. juni 2002 foreslog KASAM ("Statens Råd för Kärnavfalsfrågor"), at forbudet i den svenske Kärntekniklag imod at opføre nye atomreaktorer i Sverige burde ophæves, fordi det hæmmer forskningen separation og transmutation. Ifølge forslaget bør der så hurtigt som muligt tages en beslutning om at tilvejebringe betingelserne for et stort industrielt oparbejdningsanlæg for atomaffald. Begge forslagene er helt tråd med den beslutning, den svenske Riksdag traf i juni måned efter forslag fra den svenske regering, om en ny energipolitik, der er baseret på en frivillig aftale med atomkraftindustrien om en afvikling af atomkraften i Sverige. I den svenske regering forventer man, at dette vil betyde, at atomkraftværkerne kører videre 30-40 år endnu med Barsebäckværket som mulig undtagelse. Hvis forskning i separation og transmutation bliver tilladt i et neutronspretningsanlæg i Lund af den størrelse, ESS-projektet lægger op til, vil Ørestaden blive et af de førende centre for atomkraftforskning i verden, om ikke det førende.

3. Selvom initiativtagerne til ESS hævder, at de har forkastet forskning i separation og transmutation af atomaffald i projektets tekniske design taler det ikke desto mindre for transmutationsforskning som en fortsat mulighed, at 7 af de 26 neutronspretningsanlæg, der findes rundt omkring i verden, har et design, der kan sammenlignes med ESS, og at de fleste af disse er forsynede med subkritiske reaktorer, som giver mulighed for transmutationsforskning. Et stort spallationsanlæg er under opførelse i Japan, der definerer forskning og udvikling af transmutation af atomaffald som et af sine hovedformål. Transmutationsteknologiens strategiske kerne, dvs. acceleratoren og spallationsmålet, er tilstede i ESS projektets nyeste design og dette design ville kunne tillade en tilbagevenden af transmutationsforskningen i det samlede koncept. Omdannelsen af den pulserede stråle til en kontinuerlig neutronstråle, som er mere egnet til transmutationseksperimenter, er teknisk mulig gennem en udskiftning af injektorer, sådan som det er sket i SINQ. Og måske vigtigere: Selvom initiativtagerne til ESS

projektet hævder, at de har forkastet muligheden for denne type forskning, mangler de stadigvæk at skulle have projektet finansieret over EU-budgetterne. I forslagsskitsen til et Rådskildirektiv (EURATOM) om kontrol med atomaffald ved hjælp af geologisk deponering - et af de to direktiver i den såkaldte "atompakke" under det danske EU-formandskab - understreger Kommissionen, hvor vigtig forskning i transmutation og oparbejdning af atomaffald er. Transmutationsforskningen vil have brug for et acceleratordrevet system, som måske lettest ville kunne tænkes finansieret gennem forandringer af ESS-projektet.

4. Den tyske regering støtter ikke længere ESS-projektet. Som følge af den vurdering af ni store forskningsprojekter, det statslige tyske forskningsråd (www.wissenschaftsrat.de) offentliggjorde d. 15. juli 2002, som betvivler neutronspreddningens betydning i fremtiden og fremhæver synkrotron-stråling og datasimulationer som mulige alternativer og derfor i sin vægtning af projekterne har placeret ESS i midten af den tredje og laveste kategori, har den tyske regering trukket sin opbakning til de to tyske ansøgere Sachsen/Sachsen-Anhalt og Rheinland-Westphalen tilbage.

I betragtning af det ovenstående og idet vi opkaster spørgsmålet, hvad resultatet vil blive af en omfattende social, økologisk og økonomisk analyse af endnu et accelerator-baseret system i Europa i betragtning af

- Riskovurderinger af alle dele af det projekterede ESS-anlæg og udarbejdelse af værste tænkelige uhelds-scenarier;
- Vurderinger af følgerne af værste tænkelige uhelds-scenarier på et lokalt og regionalt niveau. Lokale kritikere hævder, at ESS-centret i tilfælde af et det værste tænkelige uheld (brand, ter-rorangreb, etc.) har et risikoniveau svarende til et atomkraftværk, eftersom acceleratorens mål-stationer indeholder 30 t. radioaktivt kviksølv, som efter afmonteringen af forskningsanlægget er så giftigt, at det vil skulle opbevares i et atomaffaldsdepot i 3000 år. Hvis følgerne af det værste tænkelige uheld på en af målstationerne svarer til en nedsmeltning af reaktorkernen på et atomkraftværk, vil det betyde, at hele befolkningen ville skulle evakueres indenfor 24 timer og fraflytte sine boliger for altid indenfor en 100-kilometerzone i vindens retning (ved østenvind: Helsingborg, Malmö, Storkøbenhavn og et godt stykke af Sjælland. Små 3 mio. mennesker ville blive berørt), jf. "En sekretariatsrapport om samhällets åtgärder mot allvarliga olyckor, Utredningen (Försvarsdepartementet 1987: 01) om kärnkraftsberedskapen", der beskriver følgerne af et alvorligt uheld på et svensk atomkraftværk.
- De overordentligt store projekterede investeringer på 1,5 milliarder EUR og de projekterede årlige driftsomkostninger på over 140 millioner EUR. Hvilke andre budgetter er påvirkede af denne enorme investering i spallation-orienteret

videnskab og kunne pengene bruges bedre i opfyldelsen af EU's bæredygtighedsstrategier?

- Det store elektricitetsbehov (mindst 100 MW kapacitet for anlægget alene, svarende til elektricitetsbehovet for en dansk by på mere end 74.000 indbyggere, dvs. 1.7 gange behovet for en by som Roskilde eller svarende til Esbjergs behov - eller den svenske by Lidingös - og repræsenterende 30 % af de årlige driftsomkostninger for projektet eller 9,000 EUR pr. time i drift). Hvilken betydning vil dette have for afviklingen af Barsebäckværket?
- Den underliggende motivation for projektet - konkurrence med USA og Japan hinsides identificerbare videnskabelige mål.
- Projektets bidrag til bæredygtig udvikling;

foreslår vi, at Nordisk Råd anbefaler de nordiske landes regeringer og Nordisk Ministerråd at arbejde for

- at en tilbundsående, uafhængig undersøgelse af konsekvenserne af ESS-projektet bliver lavet før der bliver truffet en beslutning om, hvorvidt projektet skal realiseres. I betragtning af at finansieringen af projektet først og fremmest kommer fra Den Europæiske Union, men også i en vis udstrækning fra ESS-værtslandet, bør undersøgelsen foranstalles af EU og ESS-ansøgerlandene i fællesskab. Undersøgelsen bør indeholde en uafhængig og grundig evaluering af berettigelsen, langtidsorienteringen og de miljømæssige og sociale effekter af projektet. Dets lokale og regionale sikkerhedsimplikationer bør underkastes en analyse, såvel som projektets rolle i EU's strategi for en bæredygtig udvikling, i særdeleshed i betragtning af forskningsanlæggets enorme energiforbrug. For at sikre undersøgelsens neutralitet bør en eller flere uafhængige forskningsinstitutioner deltage.

Venlig hilsen

Kim Ejlersen, NOAH - FRIENDS OF THE EARTH DENMARK (www.noah.dk)

Christian Ege, DET ØKOLOGISKE RÅD (www.ecocouncil.dk)

Jorma Kahanpää, FOLKKAMPANJEN MOT KÄRNKRAFT/KÄRNVAPEN
(www.folkkampanjen.se)

Niels Henrik Hooge, BARSEBÄCKSOFFENSIV (www.barseback.org)

Kontakt: Niels Henrik Hooge, Langagervej 8 B, 4000 Roskilde, tlf. +45 46 35 38 79, (mob.) +45 21 83 79 94, E-mail: nielshenrikhooge@yahoo.dk

Yderligere oplysninger om kritikken af ESS og memoet fra WISE-Paris kan findes på www.ecocouncil.dk, www.folkkampanjen.se, www.noah.dk/energi, www.ess-scandinavia.org og www.ess-europe.de/ess_js/status.html